

УДК 329.14.

М.Б. МІЩУК

СОЮЗ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТУПОВОЇ МОЛОДІ ІМ. М.ДРАГОМАНОВА «КАМЕНЯРІ» – ДОПОМІЖНА ПАРТІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ УСРП

Міщук Мар'яна Богданівна - доцент кафедри політології Інституту історії та політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, кандидат політичних наук

У статті аналізуються допоміжна партійна організація УСРП, однієї із найбільш активних у політичному відношенні партій Західної України. Показано, що радикальні сили робили політичне життя в регіоні більш активним та постійно боролися за створення незалежної України.

Ключові слова: організаційна структура, політичне життя, політичні сили, незалежність.

В статье анализируются вспомогательная партийная организация УСРП, одной из наиболее активных в политическом отношении партии Западной Украины. Показано, что радикальные силы делали политическую жизнь в регионе более активной и постоянно боролись за создание независимой Украины.

Ключевые слова: организационная структура, политическая жизнь, политические силы

In the article analysed studies the research the auxiliary party organization of the Ukraine Social-Radical Party, one of the most active in political respect parties' in the life of the Western-Ukrainian land. It is shown, that radical forces made a political life in the region more active and that all this time they defend the main aim of the nation which was the creation of the Ukrainian sovereign state.

Keywords: the organization structure, the political life, the political forces, Independence.

© М.Б. Міщук, 2011

Функціонування партій у політичній системі значною мірою залежить від природи та розміру їхньої підтримки. Кожна політична партія прагне якомога більше розширити свій потенційний електорат та заздалегідь дбає про формування своїх кадрів. Не стала винятком, у цьому плані, й Українська соціалістично-радикальна партія. Її діячі були твердо переконані в тому, що до побудови могутнього державного організму потрібно залучити всі наявні творчі сили суспільства, мобілізувати всю українську спільноту та «кожного заставити до праці коло будови храму нашої самостійності» [29, с.1].

Позитивним моментом програми УСРП стало проголошення тактики орієнтації на «власні сили», що мала глибоку історичну традицію: гасло «українському народові ніхто не допоможе, як він собі сам не допоможе організованою силою» проголосив ще Михайло Драгоманов. А тому велику увагу радикали приділяли політичному освідженню та вихованню українського жіноцтва й молоді, що, в свою чергу, можна було зробити тільки через формування допоміжних партійних організацій (жіночих та юнацьких), культурно-просвітніх, економічних та фахових товариств.

Збільшення кількості партійних діячів радикальної партії відбувалося, в основному, за рахунок приєднання до неї молодих осіб, які виховувались у такій організації соціалістів-радикалів, як Союз української поступової молоді ім. М.Драгоманова «Каменярі» (СУПМ ім. М.Драгоманова «Каменярі»).

Основними джерелами при написанні даного дослідження послужили традиційні види історичних документів: преса та мемуарна література. В західноукраїнській пресі досліджуваного періоду міститься цінний фактичний матеріал, адже друковані органи «Громадський Голос», «Каменярі» надають нам конкретні дані про організаційну

структуру та програмові завдання допоміжних партійних організацій УСРП, крім того, саме на основі цих матеріалів можна проаналізувати їх суспільно-політичну діяльність в умовах польського окупаційного режиму. Що стосується мемуарної літератури, то заслуговують на увагу спогади голови УСРП І. Макуха, який був безпосереднім учасником тогочасних подій, хоча й вони не позбавлені певного суб'єктивізму, зумовленого прагненням автора подати своє бачення існуючої суспільно-політичної ситуації.

Виходячи з актуальності обраної теми та враховуючи недостатню вивченість проблеми, автор намагався з'ясувати місце та роль допоміжних партійних організацій УРП в суспільно-політичному та культурно-просвітницькому житті краю. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- простежити за процесом організаційного становлення допоміжної партійної організації УРП: Союз української поступової молоді ім. М.Драгоманова «Каменярі»;

- розкрити суть ідеології та дослідити основні напрями практичної реалізації головних завдань зазначеного товариства.

Тривалий час під впливом радикалів перебувала й лугова організація. Незаперечним доказом цього може стати листування Міністерства внутрішніх справ Польщі з повітовими старостами, в якому вказувалося на домінуючі впливи УРП в товаристві «Луг» [5, арк.2]. В Станіславі (станом на вересень 1925 р.) товариство «Луг» знаходилося під впливом УРП, у Коломиї ініціатором лугового руху виступив активний діяч радикальної партії К.Стефанів, у Богородчанах потужну агітацію щодо утворення «Лугів» проводив радикал доктор О.Когут, у Снятині товариство «Луг» залишалось

під впливом УРП[4, арк.75, 94, 105, 156 зв., 168].

Крім того, «Великий Луг» у Львові, який координував роботу місцевих лугових товариств, очолив член Головного Секретаріату радикальної партії доктор Р.Дашкевич. А тому, зважаючи на всі ці факти, польська адміністративна влада констатувала політичний характер «Лугів».

Однак уже наприкінці 1926 р. серед учасників «Великого Лугу» виникають перші непорозуміння, які стосувалися організаційних справ: члени Головного Секретаріату УСРП виступили за централізацію лугового руху й повне підпорядкування останнього Раді, складеній у переважній більшості з радикалів, а доктор Р.Дашкевич різко виступив проти цього [6, арк.8].

Переломним у діяльності товариства став з'їзд «Лугів» 8 грудня 1926 р. на якому Центральний комітет товариства на чолі з Р.Дашкевичем ухвалив резолюцію про безпартійність «Лугів». Сам Р.Дашкевич вийшов зі складу соціалістично-радикальної партії [7, арк.10].

Та, незважаючи на такі обставини, на терені Станіславського воеводства навіть у травні 1927 р. більшість лугових товариств продовжувала перебувати під протекторатом УСРП.

Для подальшої популяризації своїх політичних ідей члени УСРП заснували в 1929 р. свою молодіжну організацію - Союз української поступової молоді ім. М.Драгоманова «Каменярі», головною метою якої стало фізичне й моральне виховання української молоді та піднесення її інтелектуального рівня.

СУПМ ім. М.Драгоманова «Каменярі» мав чітко визначену організаційну структуру: Головна рада «Каменярів» з місцем перебування у Львові, повітові союзи та місцеві товариства. Їх організація проводилась на території цілого краю. Кожен місцевий та повітовий союз зобов'язаний був проводити загальні збори із наступним порядком денним: перевибори існуючої ради та контрольної комісії союзу, заслуховування звіту про діяльність каменярської організації за минулий рік та вироблення плану роботи на наступний рік. Крім того, кожний союз мав вести точну реєстрацію своїх діячів, яка проводилась за віковим критерієм.

Організація каменярських товариств передбачала поєднання принципів автономії та централізму. Останній, як зазначав І.Макух, «був необхідний з огляду на окупаційні відносини: з одного боку, насилала польська адміністрація своїх провокаторів, а з другого, КПЗУ старалася ухпати своїх симпатиків до «Каменярів»[16, с.344]. Так, члени повітового каменярського союзу в Косові змушені були констатувати, що до окремих відділень товариства проникають комуністичні елементи, які мають на меті деструктивне завдання – розбиття українських національних організацій[9, арк.85].

Для недопущення подальшого розвитку таких руйнівних процесів, Головна Рада СУПМ ім. М.Драгоманова «Каменярі» видала комунікат, в якому відзначалося: «В останніх часах комуністичні і інші деструктивні елементи стараються вдертися до всяких українських організацій, а також до Каменярської Організації, щоби використовувати її для різної провокаційної роботи і старатися підважити її зсередини, Головна Рада доручає всім

радам повітових і місцевих союзів уважати на ту справу і не допускати в ряди Організації людей того покрою» [14, с.11]. І лише завдяки таким рішучим заходам централі товариства вдалося захистити організацію від субверсії (підривної діяльності).

Головний акцент у своїй роботі каменярі робили на ідейне виховання, вдосконалення етично-моральної поведінки та підвищення рівня національно-політичної свідомості української молоді.

Ідеологія каменярів мала чітко визначений національний характер, базуючись на творах Т.Шевченка, М.Драгоманова, І.Франка, М.Павлика. Відповідно до неї, «найвищим і найціннішим громадсько-суспільним організмом» є нація, а забезпечити найсприятливіші умови для розвитку творчого потенціалу народу може лише власна незалежна національна держава. Виходячи з вищезазначеного, у своїй суспільно-політичній та культурно-просвітницькій діяльності каменярі керувалися прагненням досягнення повної волі українців, адже «нерівність і поневолення народу є порушенням загальнолюдської етичної засади та проступком супроти загальнолюдських ідеалів рівності та свободи»[18, с.2-5]. Боротьба за повне національне визволення українського народу стала для членів каменярської організації самоціллю та «найвищим моральним наказом, опертим на загальнолюдських ідеалах правди і справедливості» [18, с.2-5].

Власне, під такими гаслами й проходив 20 березня 1932 р. у Львові I Звичайний Загальний з'їзд каменярів. Його делегати, які представляли 5 повітових та 42 місцевих союзів, ухвалили цілу низку постанов, що стосувалися культурно-освітньої та організаційної діяльності товариства, його фінансових справ та видавництва освітнього спортивного місячника «Каменярі»[2, с.2].

Приблизно в цей же період проходила й організація місцевих та повітових каменярських союзів. Так, зокрема, організаційні збори повітового союзу в Станіславові відбулися 28 жовтня 1932 р., а його найдавнішу місцеву організацію в Вовчинці було закладено ще 22 грудня 1931 р.[12, с.8-9].

Тогочасна діяльність каменярів була спрямована, головним чином, на вдосконалення власної організаційної структури через творення нових осередків товариства та підвищення освітнього рівня його членів, шляхом організації самоосвітніх гуртків.

Велику роль в організації каменярської молоді відігравали не лише повітові та місцеві управи товариства, а й окремі повітові організатори (П.Костюк, В.Верган, Д.Корбутяк, В.Гавриляк, П.Чортовецький, І.Мурин, М.Горбовий, О.Мааланчук, С.Лисий та інші), які відвідували місцеві союзи каменярів, давали вказівки, організовували районіві та повітові каменярські наради, засновували місцеві союзи каменярів та підготовляли районіві й повітові руханково-спортивні та самоосвітні курси інструкторів[16, с.432]. Повітовий організатор Городенщини Д.Корбутяк лише протягом вересня-жовтня 1933р. відвідав в організаційних справах місцеві управи каменярів у Фільварковому Куті (21 вересня), Репужинці(1 жовтня), Глушкові (15 жовтня), Городниці (29 жовтня) [3, с.9]. Його соратник

П.Костюк (делегат Головної Ради Союзу Каменярів у Львові) провів ряд повітових каменярських нарад у справах поширення каменярської преси та самоосвітньої праці: 8 листопада він організував таку нараду в Станіславові за участю 104 делегатів, які репрезентували 18 місцевих каменярських організацій, 11 листопада – в Белелуї, повіт Снятин (170 учасників від 6 місцевих союзів), 13 листопада – в Городенці (42 делегати представляли 13 місцевих організацій), 14 листопада – в Косові (34 особи від 5 місцевих союзів), 18 листопада – в Сокалі (70 осіб) і т.д.[24, с.9].

Організація «Каменярів» дбаючи про духовне вдосконалення своїх членів (за переконаннями каменярів сильною нацією міг стати лише освічений народ), широко пропагувала гасло «Кожний Каменяр, кожна Каменярка мусить бути освіченою, інтелегентною людиною» [17, с.2-4].

Власне тому велику увагу діячі УСРП, представлені в каменярській організації, приділяли освіті української молоді. В кожному місцевому СУПМ ім. М.Драгоманова «Каменярі» створювались самоосвітні гуртки.

Значного поширення набуло й проведення освітніх анкет: у Рогатині 19 лютого 1933 р., 25 листопада 1934 р., в Тернополі 31 березня 1935 р. та багатьох інших місцевостях краю на яких члени каменярських організацій займалися просвітницькою та організаційною діяльністю[8, арк.134; 23, с.10; 28, с.7].

Особливо активно на освітньому полі працювали члени каменярських осередків Косівщини, Коломийщини, Рогатинщини, Станіславівщини, Тернопільщини та Товмаччини.

Для поширення культурно-освітньої роботи місцеві каменярські союзи організували аматорські гуртки, які влаштовували театральні вистави, концерти, свята.

Крім освітнього напрямку, в діяльності каменярських товариств вагоме місце відводилось й роботі для покращення фізичного стану їх членів. Завершенням спортивно-руханкової праці каменярів ставало проведення каменярських повітових та районних здвигов (зібрань), які відзначалися великою кількістю учасників: 17 червня 1934 р. на каменярське зібрання до Тернополя прибуло 480 хлопців та 190 дівчат із 19 каменярських союзів (Денисів, Курівці, Купчинці, Курники шляхтинські, Козівка, Лука Велика, Мишковичі, Цебрів, Плесківці, Березовиця Велика, Пронятин, Воробіївка і т.д.)(13, с.8-10), а вже 5 липня 1936р. в аналогічному зібранні в Тернополі взяли участь понад 1000 каменярів та каменярок .

Таке істотне посилення громадсько-політичної діяльності каменярів викликало занепокоєння польських адміністративних властей. Польська влада намагалася обмежити кількість каменярських союзів різними методами: обмеження надання дозволу на відкриття нових та закриття існуючих товариств. Крем'янецьке староство відмову в реєстрації місцевого союзу «Каменярів» у Почаєві мотивувало тим, що «згадана організація може спричинити збурення спокою і публичного порядку» [15, с.11]. Аналогічні випадки траплялися і в інших місцевостях Галичини: староство в Дрогобичі

відмовило в реєстрації місцевого союзу «Каменярів» у Снятинці, зазначаючи, що «між членами основателями є люди, що не дають запоруки публичному спокою»[11, с.3].

Масового характеру набуло й розв'язання існуючих каменярських організацій, нібито за «антидержавну діяльність». Так, 4 лютого 1933 р. польською адміністративною владою було ліквідовано місцеву організацію каменярів у Добриневі (повіт Рогатин) [8, арк.134].

Ще складнішою була ситуація на північно-західних українських землях. Тут молодь була повністю позбавлена можливості організувати каменярські союзи, а тому й гуртувалася, в основному, навколо читалень «Союзу Українок» та місцевих громад УСРП[22, с.7].

Попри те Союз «Каменярів», як було зазначено на підставі звітів учасників IV Крайового з'їзду каменярів (31 травня - 1 червня 1936 р.), поширив свою організаційну сітку вже на територію 26 повітів Галичини, нараховуючи 240 місцевих та 11 повітових товариств, у яких було об'єднано 12000 членів [15, с.9].

Крім того, українська молодь Галичини та Волині в ідеологічній площині постійно співпрацювала між собою, констатуючи тим самим, безпосередню духовну єдність українського народу на всіх його етнографічних землях. З такими заявами виступили представники волинської молоді, які прибули на з'їзд в якості гостей.

Із зростанням організації виникла потреба створення гуртків каменярського dorosty під назвою «Молоді каменярі», які об'єднували від 7 до 10 осіб. Такі гуртки хлопців та дівчат існували майже в кожному місцевому каменярському союзі. Управління гуртком здійснював його провід у складі провідника (видавав накази та організував гурток), секретаря(виконував канцелярську роботу) та скарбника (звів касову книгу та збирав членські внески). Крім того, в кожному гуртку була ще посада опікуна, яка покладалась на старшого «спитового каменяра»[1, с.4]. Все це забезпечувало безперервне поповнення каменярських союзів та рядів радикальної партії.

Для збільшення кількості своїх місцевих та повітових організацій каменярі вдавались й до посилення своєї агітаційної роботи через збільшення кількості передплатників часопису «Каменярі». Для цього вони влаштовували так звані «дні каменярської преси».

В кожному повіті щорічно члени УСРП організували кількатижневі інструкторські курси, учасники яких навчали каменярів та каменярок різноманітних спортивних вправ. Для прикладу, повітовий союз «Каменярів» у Тернополі провів 19-25 квітня 1937 р. спортивно-руханковий курс для 32 делегатів 26 місцевих каменярських союзів Тернопільщини. Аналогічні курси відбувались і на терені Станіславівщини в Коломиї, Косові, Станіславові, Красноставцях, Рогатині і т.д.[27, с.7]. Така активність членів каменярської організації не могла залишитись непоміченою з боку поляків, а тому в Станіславському повіті у жовтні 1936 р. близько 70% каменярських товариств припинило своє існування[10, арк.127].

За таких складних умов учасники 33 Крайового Конгресу УСРП (25 грудня 1937р.) у прийнятих

постановах відзначили потребу збільшити «освідомаючу і організаційну діяльність, щоби об'єднати як найбільшу масу народу, зміцнити його політичну й культурну силу та солідарним змаганням здобути політичну рівноправність для українського народу» [19, с.2]. Крім того, на діячів партії був покладений обов'язок «повести вперту і послідовну працю, щоби українська молодь виховувалась у пошані для високих ідеалів демократії, правди, справедливості, суспільницької волі одиниць і повної волі української нації до рівноправного господарського, культурного і політичного життя» [21, с.4].

А вже 26 грудня 1937 р. у Львові відбувся V Крайовий з'їзд СУПМ ім. М. Драгоманова «Каменярі» за участю 150 делегатів, які репрезентували 22 повіти. Почесним членом президії було обрано І.Макуха. Секретар Союзу каменярів П.Костюк у своєму рефераті відзначив помітне зростання каменярських місцевих та повітових організацій: на кінець 1937 р. їх нараховувалося відповідно 254 та 12 осередків, об'єднуючи у своїх лавах 13245 осіб [20, с.5-7].

Резолюції з'їзду відобразили зародження нових господарських ідей у каменярському товаристві, зазначивши, що «дуже важним виховним чинником є ощадність, ... тому Загальний З'їзд зважає всі Ради місцевих і Повітових союзів пропагувати між молоддю ділові ідеї ощадності і вже в цьому році розпочати на місцях ощадностеву акцію» [20, с.6].

Після з'їзду, відповідно до його постанов, каменярська молодь зосередила свою увагу головним чином на самоосвітній організації та розбудові економічного життя. Каменярі почали масово засновувати каси ощадності. Головним постулатом для каменярів на той період стало гасло «Кожний

член «Каменярів» має навчитися якогось фаху» [16, с.434].

Незважаючи на всю складність суспільно-політичної ситуації, Союз «Каменярів» розвивався досить швидкими темпами, нараховуючи в період свого найбільшого піднесення, як зазначав І.Макух, майже 20 тисяч членів [16, с.431].

Напередодні II світової війни основна частина каменярів пішла в підпілля. Хоча і за таких складних обставин окремі місцеві союзи продовжували активно працювати ще і в 1939 р. Загальні збори та місцеві наради в цей час відбувалися в Волі Якубовій, Черчі, Яблуневі (Рогатинщина), Саджаві Горішній (Богородчанщина), Кутах, Шешори (Косівщина), Лядському (Товмаччина), Денисові (Тернопільщина), Кабарівцях (Зборівщина) [26, с.10-11]. А в деяких місцевостях колишні члени каменярського союзу почали засновувати «Селянські спілки», які відповідно до свого статуту мали право організовувати молодь.

Отже, одним із найважливіших напрямків суспільно-політичної діяльності УСРП міжвоєнного періоду стало творення нових партійних осередків, що, в свою чергу, можна було зробити тільки через залучення нових членів, ідеологічне формування яких відбувалося в допоміжній партійній організації радикалів – Союз української поступової молоді ім. М.Драгоманова «Каменярі». Молода генерація радикалів істотно впливала на пожевлення роботи радикальної партії. Так, зокрема, організація СУПМ ім. М.Драгоманова «Каменярі» об'єднала молодь та працювала над її духовним і фізичним вихованням. Вона стала тією громадською школою, яка підготувала українське молоде покоління до боротьби за своє національне та соціальне визволення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аридик В. Молоді Каменярі // Каменярі.-1937.-листопад.-Ч.21.-С.4.
2. Голос молоді // Громадський Голос.-1932.-2 квітня.-Ч.13.-С.2.
3. Городенщина. Гей брати...прокидайтеся // Каменярі.-1933.-грудень.-С.9.
4. ДАІФО, ф.2, оп.1, спр.317, 267 арк.
5. Там само, спр.357, 35 арк.
6. Там само, спр.487, 49 арк.
7. Там само, спр.562, 52 арк.
8. Там само, спр.954, 282 арк.
9. Там само, спр.1436, 197 арк.
10. Там само, спр.1440, 168 арк.
11. Дрогобиччина. Не затвердили місцевого союзу Каменярів // Каменярі.-1934.-листопад.-Ч.11.-С.3.
12. Каменярська організація в Станіславщині // Каменярі.-1936.-травень.-Ч.5.-С.8-9.
13. Каменярський здвиг в Тернополі // Каменярі.-1934.-липень.-С.8-10.
14. Комунікат Головної Ради СУПМ ім. М. Драгоманова «Каменярі» // Каменярі.-1937.-1 травня.-Ч.9.-С.11.
15. Крем'янецьчина. Не дозволяють на заснування організації молоді // Каменярі.-1933.-листопад.-Ч.10.-С.11.
16. Макух І. На народній службі. - Детройт, 1960. - 565 с.
17. Освічений народ – сильна нація // Каменярі.-1934.-жовтень.-Ч.10.-С.2-4.
18. Основи громадянсько-суспільного світогляду української поступової молоді // Каменярі.-1934.-вересень.-Ч.9.-С.2-5.
19. Постанови 33 Краєвого Конгресу УСРП // Громадський Голос.-1937.-31 грудня.-Ч.51.-С.2.
20. V Крайовий з'їзд СУПМ ім. М. Драгоманова «Каменярі» у Львові // Каменярі.-1938.-1 січня.-Ч.1.-С.5-7.
21. Резолюції 33 Краєвого Конгресу УСРП // Громадський Голос.-1938.-22 січня.-Ч.2.-С.4.
22. Рівненщина. З нашого життя // Каменярі.-1934.-травень.-Ч.5.-С.7.
23. Рогатинщина. Повітова анкета Каменярів // Каменярі.-1935.-січень.-Ч.1.-С.10.
24. Рух молоді // Каменярі.-1934.-грудень.-С.9.
25. Рух молоді // Каменярі.-1937.-1 червня.-Ч.11.-С.7.
26. Рух молоді // Каменярі.-1939.-1 червня.-Ч.6.-С.10-11.
27. Руханково-спортовий курс Каменярів // Каменярі.-1937.-15 травня.-Ч.10.-С.7.
28. Тернопільщина. Повітова анкета // Каменярі.-1935.-травень.-Ч.5.-С.7.
29. Чистих рук! - С. // Народ.- 1919.-23 марта.-Ч.5.-С.1.